

Σεβασμιώτατε, σεβαστοί Πατέρες, αγαπητοί αδελφοί,

Τον λόγο της Ιστορίας τον έχουμε ακούσει άλλες φορές, πολλές φορές. Σήμερα επιλέγω να μιλήσω για ήρωες, με βάση το συναίσθημα και απευθυνόμενος στο συναίσθημα.

Προσωπικές σκέψεις αναξίου, ανάξιες, και ανίκανες να γίνουν έστω και λογίδριο.

Σας παρακαλώ να δείξετε κατανόηση, αν σας φανεί ότι μάλλον τείνω προς το παραλήρημα, και να με ανεχθείτε:

«Τῆ 29^η τοῦ αὐτοῦ μηνός...»

Ἦν, -καὶ τότε!- ἦν ὁ Μάιος ἄγων τὴν 29^η ἡμέραν καὶ ὁ πρωινὸς ὕπνος γλυκὸς ἦν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν νέων καὶ ἐν ταῖς παρειαῖς τῶν νεανίδων...

«Καθεύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε! Ἴδού, ἤγγικεν ἡ ὥρα!»

Καὶ ὁ βασιλεὺς, ἰστάμενος βαστάζων ἀσπίδα καὶ δόρυ, εἶπε λόγον λύπης ἄξιον:

«Οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν, τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ;»

Ἦν γὰρ μονώτατος ἀπολειφθεὶς.

«Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες;»

Καὶ οὐκ εἶμι μόνος! Ὅτι πάντες οἱ Πατέρες μου μετ' ἐμοῦ εἰσίν!

Και τότε: ασέβεια μεγίστη, εκ μέρους του Πορθητή! Και σήμερα: τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ὅπου οὐ δεῖ! (Ὁ ακούων νοεῖτω!) Και ὅπως ο Κολοκοτρώνης –ναι, ο Κολοκοτρώνης–, αδικημένος –«ορέ Ἕλληνες!»–, ἔτσι και ο Κωνσταντίνος: Ολότελα ξεχασμένος –ορέ Ἕλληνες!»–. Ἡ, το πολύ πολύ, χαμηλόφωνα «τιμώμενος», δηλαδή... υβριζόμενος, ἀπὸ τους προσκυνημένους, που τρέμουν, μη τυχόν και τους ακούσουν τα αφεντικά που προσκυνούνε!

Προς ους ημεῖς:

"Μὴ φοβεῖσθε! ὑμεῖς γὰρ τοῦ ἡγεμόνος ἐστὲ φίλοι καὶ ἔχετε τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν ἀνεπηρέαστον ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου καὶ τὰς συνθήκας, ἃς εἴχετε μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ μεθ' ἡμῶν κρειττόνως ἔχετε καὶ ἄλλο μὴ φροντιεῖτε, ἵνα μὴ εἰς ὀργὴν κινήσητε τὸν ἡγεμόνα." (—Ταῦτα ὁ Ζάγανος εἰπὼν ἐκώλυσε τοὺς Φράγγους τοῦ Γαλατᾶ μὴ ἀναχωρῆσαι· πλὴν ὅσοι ἐδυνήθησαν

φυγεῖν, ἔφυγον. Τότε συμβουλευθέντες οἱ λοιποὶ, ἔλαβον τὰς κλεῖς τοῦ κάστρου σὺν τῷ ποδεστάτῳ αὐτῶν καὶ ἀπῆλθον προσκυνήσοντες τῷ τυράννῳ· καὶ προσκυνήσαντες καὶ δόντες τὰς κλεῖς, αὐτὸς περιχαρῶς ἔλαβε καὶ τούτους σὺν ἰλαροῖς λόγοις καὶ βλέμματι ἔπεμψεν.)

Πλησιάζω στο μνῆμα του Παλαιολόγου: Και βλέπω τα οστά τα ιερά, γεγυμνωμένα, και λέγω: Ἄρα τίς ἐστίν; Βασιλεὺς ἢ στρατιώτης; Ὅτι, οὐκ ἤδεισαν ὅτι βασιλεὺς ἐστίν, ἀλλ' ὡς κοινὸν στρατιώτην ἐθανάτωσαν αὐτόν.

«Κωνσταντῖνος, χριστιανὸς βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων!»

Ο Λεωνίδας του χρέους! Που γνωρίζει ὅτι στὸ τέλος ὁ Ἐφιάλτης θὰ φανῆ καὶ οἱ Μῆδοι θὰ διαβοῦνε!

Της μεγαλωσύνης ο Μέγας Κωνσταντῖνος και ο Μεγαλέξαντρος μαζί! Που, ἀπὸ φθόνο, ὅλοι οἱ μικροί, οἱ ελάχιστοι, αδυνατοῦν να αναγνωρίσουν, και προσπαθοῦν μάταια να μειώσουν!

Ο Ιωάννης ο Πρόδρομος της ελευθερίας! Που ἡ κεφαλή του ἠνέχθη ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ βδελυρῷ ἡγεμόνι καὶ τοῖς συνανακειμένοις αὐτῷ, για να τους στοιχειώνει για πάντα: «Ἀληθῶς, βασιλεὺς ἦν οὗτος!»

Ο Ιησοῦς της αυτοθυσίας! Που μαζεύει γύρω του τα λιγοστά παλληκάρια του, για το τελευταίο «Δείπνο», για τις τελευταίες νουθεσίες, για την τελευταία προσευχή:

«Ὑμεῖς μὲν γενναιότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἶδατε, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται μετὰ πάσης μηχανῆς καὶ τέχνης ἰσχυροτέρως στενοχωρῆσαι ἡμᾶς καὶ ἐμβολὴν διὰ ξηρᾶς καὶ σύρραξιν διὰ θαλάσσης μετὰ συμπλοκῆς μεγάλης δῶσαι ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὡς ὁ ὄφις τὸν ἰὸν ἐκχύσῃ· καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπιεῖν ἡμᾶς βιάζεται. Διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως. Παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν κλεινὴν τε περίφημον καὶ εὐκλεῖ ταύτην μεγαλοπρεπεστάτην καὶ εὐγενῆ πόλιν, τὴν ὄντως ἐκλαμπροτάτην καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων ἡμῶν πατρίδα. Καλῶς οὖν οἶδατε, ἀδελφοί, ὅτι ἔνεκεν τεσσάρων τινῶν ὀφειλέται κοινῶς ἐσμεν πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον ὑπὲρ τοῦ

βασιλέως, ὡς χριστοῦ Κυρίου, καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων. Λοιπὸν, ἀδελφοί, ἐὰν ὀφειλέται ἐσμέν ὑπὲρ ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτῶν ἀγωνίζεσθαι ἕως θανάτου, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς ὑπὲρ πάντων τούτων. Καὶ γάρ, ὡς βλέπετε προφανῶς, ἐκ πάντων μέλλομεν ζημιωθῆναι. Ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀγίας, ἣν ὁ Χριστὸς τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ αἵματι ἡμῖν ἐδώρησατο, κινδυνεύομεν· ὃ ἐστὶ κεφάλαιον πάντων. Καὶ γάρ, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τις καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν, τί τὸ ὄφελος; Δεύτερον, πατρίδα περίφημον τοιαύτην ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Τρίτον, τὴν ποτέ περιφανῆ, νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὠνειδισμένην καὶ ἐξουθενημένην ἀπολλύομεν βασιλείαν καὶ ὑπὸ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς ἄρχεται. Τέταρτον δέ, καὶ φιλτάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν στερούμεθα.

[Αὐτὸς δὲ ὁ ἀλιτήριος ὁ ἀμηνῶν πενήκοντα καὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ἡμᾶς ἐλθὼν ἀπέκλεισε καὶ μετὰ πάσης μηχανῆς καὶ ἰσχύος καθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτα οὐκ ἐπαύσατο πολιορκῶν ἡμᾶς. Καὶ χάριτι τοῦ παντεπόπτου Χριστοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ τῶν τειχῶν μετὰ αἰσχύνης, ἄχρι τοῦ νῦν, πολλάκις ἀπεπέμφθησαν.]

Τὰ νῦν δὲ πάλιν, ἀδελφοί, μὴ δειλιάσητε, (ἐὰν καὶ τείχους μέρος ὀλίγον ἐκ τῶν κρότων καὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἐλεπόλεων ἔπεσε.) Ἡμεῖς πᾶσαν τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν ἄμαχον δόξαν τοῦ Θεοῦ ἀναθέμεθα· οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις καὶ ἐν δυνάμει καὶ πλήθει, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν πεποίθαμεν, δεύτερον δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις χερσὶ, καὶ ῥωμαλεότητι, ἣν ἐδώρησατο ἡμῖν ἡ θεία δύναμις. Γνωρίζω, ὅτι αὕτη ἡ μυριαρίθμητος ἀγέλη τῶν ἀσεβῶν ἐλεύσονται καθ' ἡμῶν μετὰ βαναύσου καὶ ἐπηρμένης ὀφρύος καὶ θάρσους πολλοῦ καὶ βίας, ἵνα διὰ τὴν ὀλιγότητα ἡμῶν θλίψωσι· καὶ μετὰ φωνῶν μεγάλων καὶ ἀλαλαγμῶν ἀναριθμῆτων βούλονται ἡμᾶς φοβῆσαι. Καὶ ὥρα οὐκ ὀλίγη ταῦτα ποιήσωσι, καὶ ἀναριθμήτους πέτρας καὶ ἕτερα βέλη καὶ ἐλεβόλισκους ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν ἄνωθεν ἡμῶν πτήσουσι. Δι' ὧν, (ἐλπίζω γάρ), μὴ ἡμᾶς βλάψωσι, διότι μὲν θεωρῶ καὶ λίαν ἀγάλλομαι καὶ τοιαύταις ἐλπίσι τῷ λογισμῷ τρέφομαι, ὅτι, εἰ καὶ ὀλίγοι πάνυ ἐσμέν, ἀλλὰ πάντες ἐπιδέξιοι καὶ ἐπιτήδαιοι, ῥωμαλέοι τε καὶ ἰσχυροὶ καὶ μεγαλήτορες καὶ εὖ προπαρασκευασμένοι ὑπάρχετε. Ταῖς ἀσπίσιν ὑμῶν καλῶς τὴν κεφαλὴν σκέπεσθε ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ καὶ συρράξει. Ἡ δεξιὰ ὑμῶν ἢ τὴν ῥομφαίαν ἔχουσα μακρὰ ἔστω πάντοτε. Αἱ περικεφαλαῖαι ὑμῶν καὶ οἱ θώρακες καὶ οἱ σιδηροὶ ἱματισμοὶ λίαν εἰσὶν ἱκανοὶ ἅμα καὶ

τοῖς λοιποῖς ὅπλοις, καὶ ἐν τῇ συμπλοκῇ ἔσονται πάντα ὠφέλιμα λίαν· Οἷς οἱ ἐναντίοι οὐ χρῶνται, ἀλλ' οὔτε κέκτηνται αὐτά. Καὶ ὑμεῖς ἔσωθεν τῶν τειχῶν ὑπάρχετε σκεπόμενοι, οἱ δὲ, ἀσκεπεῖς μετὰ κόπου ἔρχονται. Διό, ὧ̅ συστρατιῶται, γίνεσθε ἔτοιμοι καὶ στερεοὶ καὶ μεγαλόψυχοι, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, μιμούμενοι τοὺς ποτέ τῶν Καρχηδονίων ὀλίγους ἐλέφαντας, πῶς τοσοῦτον πλῆθος ἵππων Ῥωμαίων τῇ φωνῇ καὶ θεῶ ἐδίωξαν· καὶ ἐὰν ζῶον ἄλογον ἄλογον ἐδίωξε, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τῶν ζῶων καὶ ἀλόγων ὑπάρχοντες κύριοι. Καὶ οἱ καθ' ἡμῶν ἐρχόμενοι, ἵνα παράταξιν μεθ' ἡμῶν ποιήσωσιν, ὡς ζῶα ἄλογα καὶ χοίρων χείρονες εἰσίν. Αἱ πέλται ὑμῶν καὶ ῥομφαῖαι καὶ τὰ τόξα καὶ ἀκόντια πρὸς αὐτοὺς πεμπέσθωσαν παρ' ὑμῶν, ὡς ἐπὶ ἀγρίων χοίρων πληθύν, ἵνα γνώσωσιν οἱ ἀσεβεῖς, ὅτι οὐ μετὰ ἀλόγων ζῶων παράταξιν ἔχουσιν, ἀλλὰ μετὰ κυρίων καὶ αὐθεντῶν αὐτῶν καὶ ἀπογόνων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Οἴδατε καλῶς, ὅτι ὁ δυσσεβῆς αὐτὸς ἀμηρᾶς καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως, χωρὶς εὐλόγου αἰτίας τινός, τὴν ἀγάπην, ἣν εἶχομεν, ἔλυσε καὶ τοὺς ὄρκους αὐτοῦ τοὺς πολλοὺς ἠθέτησεν ἀντ' οὐδενὸς λογιζόμενος· καὶ ἐλθὼν αἰφνιδίως φρούριον ἐποίησεν ἐπὶ τὸ Στενὸν τοῦ Ἀσωμάτου, ἵνα καθ' ἐκάστην ἡμέραν δύνηται ἡμᾶς βλάπτειν. Τοὺς ἀγροὺς ἡμῶν καὶ κήπους καὶ παραδείσους καὶ οἴκους πυριαλώτους ἐποίησε· τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν τοὺς χριστιανούς, ὅσους εὗρεν, ἐθανάτωσε καὶ ἠχμαλώτευσσε, τὴν φιλίαν ἡμῶν ἔλυσε. [Τοὺς δὲ τοῦ Γαλατᾶ ἐφιλίωσε· καὶ αὐτοὶ χαίροντες, οὐκ εἶδον καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι τὸν τοῦ γεωργοῦ παιδὸς μῦθον, τοῦ ἐψήνοντος τοὺς κογλίους καὶ εἰπόντος «ὧ̅ ἀνόητα ζῶα, τῶν οἰκιῶν ἡμῶν ἐμπιπραμένων ἡμεῖς ἄδετε».] Λοιπόν, ἀδελφοί, ἐπεὶ ἡμᾶς πολιορκεῖ καὶ ἀπέκλεισε, καὶ καθ' ἐκάστην τὸ ἀχανὲς αὐτοῦ στόμα χάσκων εὐκαιρίαν αἰτεῖ, πῶς καταπή ἡμᾶς καὶ τὴν πόλιν ταύτην, ἣν ἀνήγειρεν ὁ τρισμακάριστος καὶ μέγας Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος καὶ τῇ πανάγνῳ δεσποίνῃ ἡμῶν Θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ Μαρίας ἀφιέρωσε καὶ ἐχαρίσατο, τοῦ κυρίαν εἶναι καὶ βοηθὸν καὶ σκέπην τῇ ἡμετέρῃ πατρίδι καὶ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἐλπίδα καὶ χαρὰν πάντων Ἑλλήνων, τὸ καύχημα τῶν ὑπὸ τὴν ἡλίου ἀνατολὴν ὄντων πάντων. Καὶ οὗτος ὁ ἀσεβέστατος τὴν ποτέ περιφανῆ καὶ ὀμφακίζουσαν ὡς ῥόδον τοῦ ἀγροῦ βούλεται ἀφανῆ ποιῆσαι, τὴν δουλώσασαν σχεδόν, δύναμαι εἰπεῖν, πᾶσαν τὴν ὑφ' ἡλίου καὶ ὑποτάξασαν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς

[Πόντον καὶ Ἀρμενίαν, Περσίαν καὶ Παφλαγονίαν, Ἀμαζόνας καὶ Καππαδοκίαν, Γαλατίαν καὶ Μηδίαν, Κολχούς Ἰβήρας, Βοσποριανούς

καὶ Ἀλβάνους, Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ Μεσοποταμίαν, Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἀραβίαν τε καὶ Ἰουδαίαν, Βακτριανούς καὶ Σκύθας, Μακεδονίαν καὶ Θετταλίαν, Ἑλλάδα, Βοιωτίαν, Λοκρούς καὶ Αἰτωλούς, Ἀκαρνανίαν, Ἀχαιοὺς καὶ Πελοπόννησον, Ἡπειρον καὶ τὸ Ἰλλυρικόν, Λυχνίτας καὶ τὸ Ἀνδριατικόν, Ἰταλίαν, Τουσκίνους Κελτοὺς καὶ Κελτογαλάτας, Ἰβηρίαν τε καὶ ἕως τῶν Γαδείρων, Λιβύαν καὶ Μαυρητανίαν καὶ Μαυρουσίαν, Αἰθιοπίαν, Βελέδας Σκούδην, Νουμιδίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ Αἴγυπτον,]

αὐτὸς τὰ νῦν βούλεται ταύτην δουλώσαι αὐτῷ, τὴν κυριεύουσιν τῶν πόλεων, καὶ ζυγῷ ὑποβαλεῖν καὶ δουλείᾳ, καὶ τὰς ἀγίας ἐκκλησίας ἡμῶν, ἔνθα ἐπροσκυνεῖτο ἡ ἀγία Τριάς καὶ ἐδοξολογεῖτο τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ ὅπου ἄγγελοι ἠκούοντο ὑμνεῖν τὴν ἕνσαρκον τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίαν, βούλεται ποιῆσαι προσκύνημα τῆς αὐτοῦ βλασφημίας καὶ κατοικητήριον ἀλόγων καὶ καμήλων. Λοιπὸν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, ταῦτα ἐνθυμήθητε, ἵνα τὸ μνημόσυνον ἡμῶν καὶ ἡ μνήμη καὶ φήμη καὶ ἡ ἐλευθερία αἰωνίως γενήσεται. Καὶ ἄλλα ἔχω εἰπεῖν ἡμῖν, ἀλλ' οὐκ ἔχω καιρόν. Μόνον, τὸ τεταπεινωμένον ἡμέτερον σκῆπτρον εἰς τὰς ὑμῶν χεῖρας ἀνατίθηναι, ἵνα αὐτὸ μετ' εὐνοίας φυλάξητε. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοῦτο καὶ δέομαι τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, ἵνα τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ ὑποταγὴν δώσητε τοῖς ὑμετέροις στρατηγοῖς καὶ δημάρχοις καὶ ἑκατοντάρχοις, ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ καὶ τάγμα καὶ ὑπηρεσίαν. Γνωρίσατε δὴ τοῦτο· ἐὰν ἐκ καρδίας φυλάξητε τὰ ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, ἐλπίζω εἰς Θεόν, ὡς λυτρωθῆμεν ἡμεῖς τῆς ἐνεστώσης αὐτοῦ δικαίας ἀπειλῆς. Δεύτερον δὲ καὶ ὁ στέφανος ὁ ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται ὑμῖν καὶ μνήμη αἰώνιος καὶ ἄξιος ἐν τῷ κόσμῳ ἔσεται."

«Ὡ συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, στήτε ἀνδρείως! παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ: Κοινῇ γνώμῃ πάντες ἀποθάνομεν! Καὶ μὴ φεισώμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν! Καὶ τώρα, ἀδελφοί, παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρί».

«Πατέρα μου, αὐτοὺς που μου ἔδωσες, σου τους παραδίδω: δικοὶ σου ἦταν! Εσύ φύλαξέ τους ἀπὸ τοῦ κόσμου! Εσύ διατήρησέ τους ἐνωμένους!»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ τὴν δημηγορίαν τελέσας καὶ μετὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν τὸν Θεὸν εὐχαριστήσας, οἱ πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἀπεκρίναντο μετὰ κλαυθμοῦ λέγοντες: "Ἀποθάνομεν ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν." Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πλείστα εὐχαρίστησας, πλείστα δωρεῶν ἐπαγγελίας αὐτοῖς ἐπηγγείλατο. Εἶτα

πάλιν λέγει· "Λοιπόν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, γίνεσθε ἔτοιμοι εἰς τὸ πρῶν. Χάριτι καὶ ἀρετῇ τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑμῖν δωρηθείση, καὶ συνεργούσης τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐν ἧ τὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἀνεθέμεθα, ποιήσωμεν τοὺς ἐναντίους μετὰ αἰσχύνης ἐκ τῶν ἐντεῦθεν κακῶς ἀναχωρήσαι." Ἀκούσαντες δὲ οἱ δυστυχεῖς Ῥωμαῖοι καρδίαν ὡς λέοντες ἐποίησαν καὶ ἀλλήλως συγχωρηθέντες ἦτουν, εἷς τοῦ ἑτέρου, καταλλαγῆναι, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἐνηγκαλίζοντο, μήτε φιλτάτων μνημονεύοντες οὔτε γυναικῶν ἢ πλούτου φροντίζοντες, εἰ μὴ μόνον τοῦ ἀποθανεῖν, ἵνα τὴν πατρίδα φυλάξωσι.

Καὶ ἕκαστος ἐν τῷ διατεταγμένῳ τόπῳ ἐπανέστρεψε καὶ ἀσφαλῶς ἐποίουν ἐν τοῖς τείχεσι τὴν φυλακὴν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας ἐλθὼν καὶ προσευξάμενος μετὰ κλαυθμοῦ τὰ ἄχραντα καὶ θεῖα μυστήρια μετέλαβεν. Ὁμοίως καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἐποίησαν. Εἶτα ἐλθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὀλίγον σταθεὶς καὶ ἐκ πάντων συγχώρησιν αἰτήσας... ἐν τῇδε τῇ ὥρᾳ, τίς διηγήσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους τοὺς ἐν τῷ παλατίῳ; Ἐὰν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἐδύνατο μὴ θρηνηῆσαι.

Δεν μπορῶ νὰ συνειδητοποιήσω με λογικὲς ἐννοίες τι ακριβῶς ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς με τὰ λόγια «ὁ θάνατος καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου». Το νιώθω ὅμως:

Ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ οἱ συν αὐτῷ, κέρδισαν τὴν ἀθανασία, τὴν αἰώνια μνήμη, στὶς καρδιές τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ελλάδα καὶ ἡ Ἐκκλησία δέονται γιὰ τὴν ψυχὴ τους, γιὰ τὴν «αἰώνια μνήμη τους» ἀπὸ Θεοῦ. Ἀλλὰ εμεῖς, ὡς ευγνώμονες ἀπόγονοι ἐκείνων, ἀναγνωρίζουμε τὴν ἡρωϊκὴ τους θυσία, καὶ τοὺς τιμοῦμε ὡς μάρτυρες καὶ ζητοῦμε τὶς πρεσβεΐες τους, προκειμένου νὰ μὴ φανούμε ἐντελῶς ἀνάξιοί τους:

«Μάρτυρες τῆς Ἀλώσεως, τὰ ἄνθη τὰ πνέοντα ὀσμὴν βεβαίας ἐλπίδος εἰς τὴν τοῦ Γένους ἀνάστασιν, Χριστὸν δυσωπεῖτε, τῷ λαῷ αὐτοῦ δοθῆναι τὸ μέγα ἔλεος!».